

Meetnet vlinders

Maart 2024

Beste teller,

Natuurlijk waren er al mooie dagen waarop het weer heerlijk was en de vlinders vlogen, en wie weet heeft u zelfs al geteld. Dat mag tenslotte ook voor 1 april als het weer goed is. Maar dit weekend gaan we echt van start. En het lijkt heel redelijk weer te gaan worden, dus wie weet wat er allemaal al vliegt.

Jaarverslag 2023

Elk jaar maken we een jaarverslag met daarin overzichten en trends over alle vlinders, libellen en hommels. We proberen altijd om dit voor het begin van het nieuwe telseizoen naar alle tellers toe te sturen. Iedereen die op het portal bij instellingen zijn adres heeft doorgegeven en heeft aangevinkt dat hij een papieren jaarverslag waardeert, krijgt dit in de laatste week van maart toegezonden. Voor wie niet zo lang kan wachten, is de online versie al beschikbaar op:

www.vlinderstichting.nl/nieuwsbrieven-en-jaarverslagen. Het jaarverslag heeft een andere naam gekregen, en heet nu Vlinderbalans:

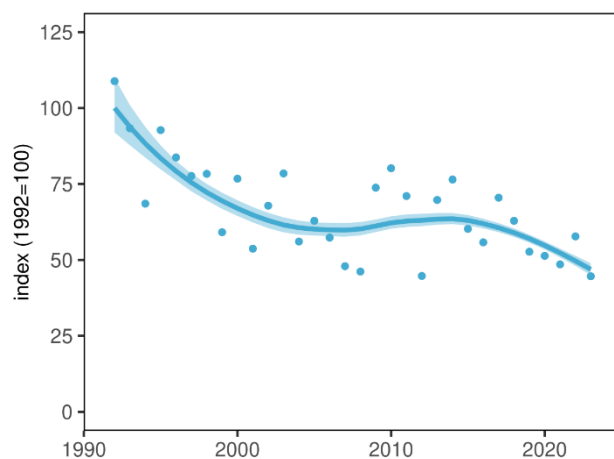
2023 slechtste vlinderjaar

Sinds 1992 zijn er 26 soorten achteruitgegaan, 11 bleven stabiel en 14 gingen vooruit (exclusief de trekvlinders, waar de oorzaak tot voor- of achteruitgang in het algemeen in het buitenland ligt). Voor twee soorten is de trend onzeker. De laatste twaalf jaar gingen 23 soorten achteruit, 8 waren stabiel en 14 gingen vooruit. Van acht soorten is de trend onzeker.

Het groot dikkopje had zijn slechtste jaar sinds 1992.

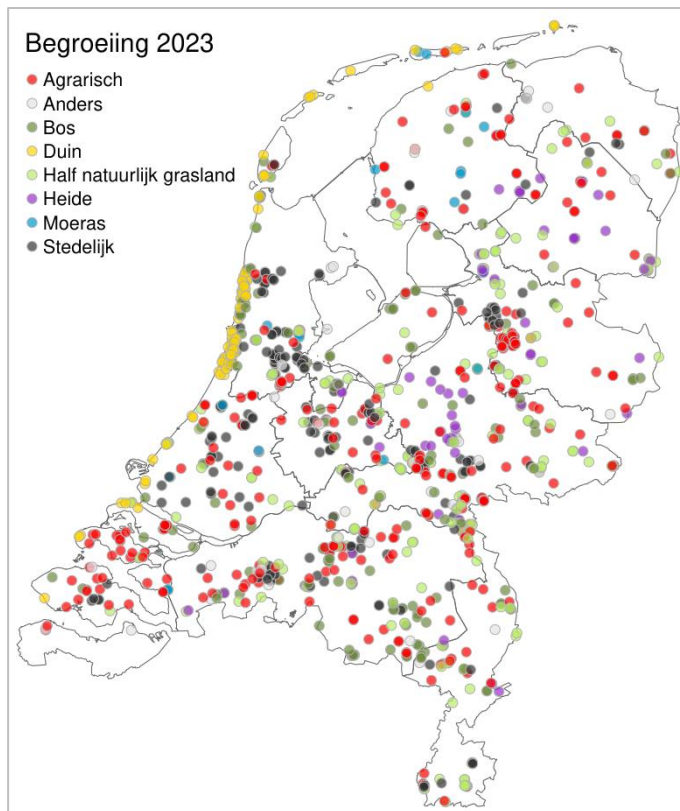
De gemiddelde index-waarde van populatieaantallen van alle soorten dagvlinders, exclusief trekvlinders, komt in 2023 uit op 43. Daarmee was 2023 het slechtste vlinderjaar sinds het begin van het meetnet. Voor negen soorten was 2023 het slechtste jaar sinds 1992: zwartspruitdikkopje, groot dikkopje, boswitje, groot koolwitje, klein geaderd witje, gentiaanblauwtje, donker pimpernelblauwtje, kleine vos en grote parelmoervlinder. Alleen de citroenvlinder en de grote vuurvlinder hadden in 2023 hun beste jaar (al behoeft die laatste enige nuancerings, zie de Vlinderbalans).

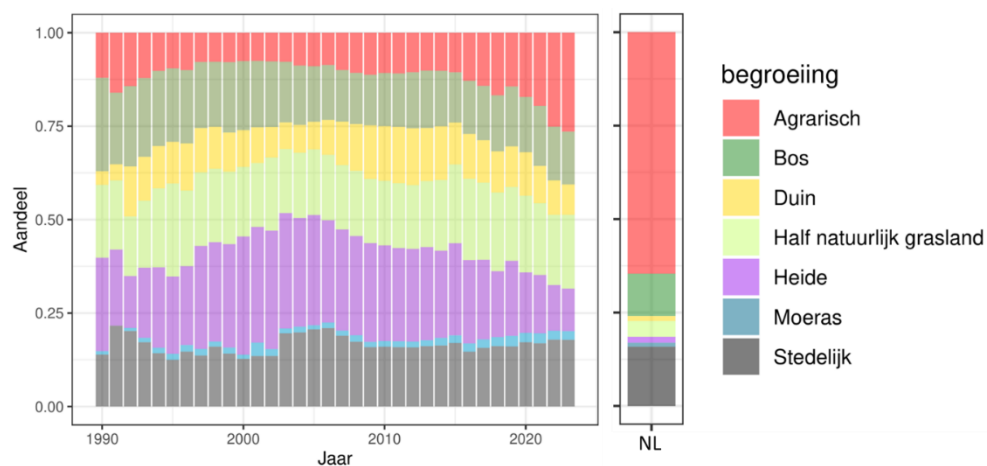
De gemiddelde langjarige trend van de populatieaantallen van alle soorten dagvlinders, exclusief trekvlinders, laat een daling van 54% zien ten opzichte van 1992. Ook dit is de laagste waarde sinds de start van het meetnet. Na een daling in de jaren 1990 stabiliseerden de aantallen voor een periode van tien jaar, maar sinds 2015 zijn de aantallen weer aan het dalen.

Waar liggen de routes?

De algemene routes liggen mooi verdeeld over Nederland, al blijven er een paar regio's waar een paar extra routes welkom zouden zijn, bijvoorbeeld de kop van Noord-Holland, Zeeuws-Vlaanderen en delen van Flevoland.

Kijken we naar de verdeling over de belangrijkste begroeiingstypen in de tijd, dan zien we toch wel opvallende veranderingen. Begin deze eeuw lagen de meeste routes op heide, terwijl maar een heel klein deel van Nederland heide is (de balk aan de rechterkant). Het grootste deel van Nederland is in agrarisch gebruik, en het aantal routes daar neemt de laatste jaren duidelijk toe. Overigens zijn dit vaak routes in bermen.

Tellingen geüpload?

Heeft u tellingen in de app ingevoerd? Kijk dan voor de zekerheid even of alle tellingen ook zijn geüpload. Ga daarvoor per route naar eerdere bezoeken en kijk of er overal een groen vinkje in plaats van een blauw wolkje staat.

Staan er nog blauwe wolkjes? Check dan sowieso eerst uw WiFi. Kijk dan (vooral in de eerste datum die niet is geüpload) of u in het opmerkingenveld rare tekens hebt staan - vooral bij Apple-systemen worden drie losse puntjes vaak vlak voor het uploaden omgevormd tot één unicode-teken, dat ons systeem niet herkent. Haal de puntjes dus weg. We zijn bezig om die omvorming te voorkomen of terug te draaien voor het uploaden.

Oudejaarsaantallen

Vlak voor de jaarwisseling heeft u een e-mailtje gehad met een overzicht over uw tellingen in 2023. Bij enkele tellers is daar een foutje ingeslopen. De aantallen zoals ze in de database staan kloppen, maar de gesommeerde aantallen in de e-mail niet. Excuus daarvoor.

Bosranden

Structuurrijke bosranden zijn belangrijk leefgebied voor vlinders en andere dieren zoals bijen, vogels, kevers en reptielen. Sommige soorten zijn zelfs volledig afhankelijk van geschikte bosranden voor hun overleving, waaronder kleine ijsvogelvlinder en bont dikkopje. In de afgelopen jaren heeft Staatsbosbeheer verschillende werkzaamheden uitgevoerd in bosranden in Noord-Brabant. Langs deze bosranden zijn vlinderroutes uitgezet om het effect van de werkzaamheden te monitoren. Voor enkele van deze routes zoeken we nog tellers.

V2861 De Oetert tussen Asten, Someren en Lierop

V3042 Landgoed de Utrecht bij Hoge Mierde

V3752 Holle Witrijt Kempen, tussen Bladel en Bergeijk

Tuinhommel: witkont met twee gele banden op het borststuk

Koninginnen vliegen – tellen maar!

Hoewel het weer nog niet altijd even voorjaarsachtig aanvoelt, is het hommelseizoen al volop losgebroken. Van alle algemene soorten worden volop koninginnen gezien. En zelfs van de zeldzamere soorten, zoals moshommel, zandhommel en grashommel zijn alweer koninginnen gezien. En dat terwijl die hommels bekend staan als soorten waarvan het vliegseizoen wat later begint. Ook van de veenhommel, waar we vorig jaar wat extra aandacht voor hebben gevraagd, worden koninginnen gezien. Dus zie je een tuinhommelachtige hommel op de wilgenkatjes zitten, kijk er dan nog eens goed naar en zoek de kenmerken nog eens op.

Opstartfase en werksters

Veel koninginnen zijn nu waarschijnlijk in de opstartfase van hun nest en volk. Je kunt ze zoekend laag over de grond zien rondvliegen, soms zelfs lopen, op zoek naar geschikte nestellocaties. Of ze verzamelen stuifmeel voor de eerste generatie werksters van dit volk. Het wachten is nu tot die verschijnt. Vaak zijn die duidelijk herkenbaar doordat ze een stuk kleiner zijn dan de koninginnen.

Witkonten: hoe zat het ook alweer met de tuinhommel?

Omdat de meeste mensen er altijd weer een beetje in moeten komen in het voorjaar, proberen we de kennis in deze nieuwsbrief ook weer wat op te frissen. Een van de duo's algemene hommels is het witkontduo aardhommel-complex en tuinhommel. Beide soorten hebben een witte kont en gele banden op borststuk en achterlijf. Belangrijkste verschilpunt is dat het aardhommel-complex 1 gele band voor op borststuk heeft, terwijl de tuinhommel er twee heeft. Een band voor op het borststuk en een gele band aan de achterrand van het borststuk. Als je beide wat beter bekijkt, dan zie je ook dat de gele band op het achterlijf niet exact op dezelfde plek zit bij deze twee soorten. Bij de tuinhommel zit de gele band helemaal vooraan, op het eerste achterlijfsegment. Tegen het borststuk aan dus. Het achterlijf van het aardhommel-complex is juist zwart op dat eerste achterlijfsegment. De gele band zit bij de soorten van dat complex juist pas op het tweede achterlijfsegment.

Aardhommel-complex (links): witkont met één gele band op het borststuk (tekening Jeroen de Rond)

Tuinhommel (rechts): witkont met twee gele banden op het borststuk (tekening Jeroen de Rond)

*Koningin veenhommel fouragerend op dophei.
De korte kop (wang) is goed zichtbaar. (Foto: Johan van 't Bosch)*

Witkonten voor gevorderden: veenhommel

Die andere witkont, waar we vorig jaar ook al de aandacht op vestigden, willen we nu ook weer onder de aandacht brengen: de veenhommel. De veenhommel is een stuk minder algemeen dan de tuinhommel en het aardhommel-complex, maar ze komt wel wijd verspreid door Nederland voor. De veenhommel heeft een voorkeur voor vochtige terreinen en wordt vooral aangetroffen in heideterreinen en veengebieden. Vooral de vrouwtjes zijn niet gemakkelijk om te herkennen en je moet er ook alert op zijn om ze op te merken.

Hoe kun je nou een veenhommel herkennen? Het is een witkont, die qua tekening veel lijkt op de tuinhommel. Veenhommels hebben dus twee gele banden op het verder zwarte borststuk: een band vooraan en een band achteraan. Koninginnen van de veenhommel zijn meestal duidelijk kleiner dan die van de tuinhommel. Een goed kenmerk is de lengte van de kop. Waar een tuinhommel een heel lang gezicht heeft, heeft een veenhommel juist een heel kort gezicht. Een teller omschreef de kop van de tuinhommel als een 'paardenkop', terwijl de veenhommel een wat liever, ronder gezicht heeft. De gele band op het borststuk loopt bij veenhommel vaak wat verder door naar onderen en de kruin van veenhommel vrouwtjes is vaak geel behaard, bij tuinhommel vrouwtjes zelden. Ook zijn de korfjesharen langs de achterscheen bij koninginnen van de veenhommel vaak lichtgekleurd, bij de tuinhommel meestal zwart.

Opmerking: bij de koplengte gaat het om de lengte van de wang ten opzichte van de lengte van het oog. Laat je daarbij niet in de war brengen door de kaken.

Denk je dat je een veenhommel of een andere zeldzame of lastig te herkennen soort ziet op je route? Probeer dan altijd een foto te maken en voeg die toe aan je telling. Je mag hem ook altijd sturen naar hommelmeetnet@naturalis.nl. Dan kunnen we meedenken over de determinatie.

Vrouwtje veenhommel (links) met een kortere kop dan de tuinhommel (tekeningen Jeroen de Rond)

Wilt u ook uw ervaring delen met andere tellers?

Heeft u leuke ervaringen op uw route en wilt u die delen met andere tellers? Wij ontvangen graag uw verhaal. Stuur het naar meetnet@vlinderstichting.nl.

Contact

Mocht u contact met ons willen, dan kunt u ons altijd bellen of e-mailen.

Landelijk Meetnet Vlinders

Chris van Swaay

José Kok, Ingeborg van Es-Boomsluiter, Kars Veling en Kim Huskens

Tel.: 0317 467346

meetnet@vlinderstichting.nl

Hommelmeetnet: Johan van 't Bosch

Meetnethommels@naturalis.nl

Deze nieuwsbrief wordt via e-mail verstuurd aan alle tellers van het Landelijk Meetnet Vlinders. Mocht u geen prijs stellen op de nieuwsbrief, dan kunt u de verzending stoppen door op meetnet.vlinderstichting.nl bij Instellingen de optie Nieuwsbrief abonnement op nee te zetten.